

Društvo psihologov Slovenije
Trg prekomorskih brigad 1
1000 Ljubljana
e-pošta: psy@guest.arnes.si

Ljubljana, 18. 5. 2023

Mnenje Društva psihologov Slovenije ob obravnavi zadnjih dogodkov medvrstniškega nasilja v medijih in poudarjanju represivnih ukrepov za zamejitev tega nasilja

Spoštovani ravnateljice in ravnatelji, svetovalne delavke in svetovalni delavci, učiteljice in učitelji ter vzgojiteljice in vzgojitelji,

s tem dopisom želimo v Društvu psihologov Slovenije opozoriti na nevarnosti poenostavljenega in senzacionalističnega medijskega poročanja o nasilju med mladimi ter pojasniti psihološko ozadje takega nasilja in posledice določenih ukrepov.

Poenostavljanje tako kompleksnega pojava, kot je nasilje, lahko hitro vodi v kazanje s prstom na ključnega »krivca« za domnevno vse več nasilja. To ni le potencialno škodljivo, ampak tudi v neskladju z izsledki številnih znanstvenih raziskav, ki enoznačno kažejo, da je nasilje pojav,

Dejavniki medvrstniškega nasilja so raznovrstni. Poenostavljene razlage, zakaj je prišlo do njega, so lahko škodljive. Tudi ukrepi proti nasilju morajo biti večplastni.

pri katerem – na ravni družbe in posameznika – deluje veliko dejavnikov tveganja in varovalnih dejavnikov, sprožilcev na ravni celotne družbe, šole, družine in končno posameznika. Menimo, da strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju pa tudi staršev, otrok in mladostnikov takšno medijsko poročanje ne opolnomoči za preprečevanje nasilja.

Nasprotno, sproža predvsem nemoč, strah in dvom o strokovnem preventivnem delovanju, med mladostniki pa ustvarja še nišo za pridobivanje vrstniške pozornosti in pozornosti odraslih ter predstavlja neustrezen model za grajenje konstruktivnih vrstniških odnosov.

Ob nedavnih tragičnih dogodkih – strelskem napadu v Beogradu in nekaterih skrajnih primerih medvrstniškega nasilja pri nas – je bilo in še bo nasilju med mladimi namenjenega precej medijskega prostora. To pozdravljamo. Izpostavljamo pa nekatera nestrokovna in/ali problematična sporočila in načine sporočanja, ki smo jih pri naslavljanju nasilja v medijih zasledili.

1. Poudarjanje (samo) represivnih ukrepov

Strinjamo se, da vzgojno-izobraževalne ustanove potrebujejo tudi možnosti za kaznovanje otrok, ki izvajajo nasilje, in da je vzgojna nemoč šol problematična. Ker je šola ključen prostor učenja o delovanju skupnosti, je ta nemoč problematična ne le zaradi zaščite tistih, ki nasilje doživljajo, in ustreznega uokvirjanja vedenja tistih, ki ga izvajajo, ampak tudi z vidika večine otrok, ki dogajanje opazujejo. Poudarjamo, da se vzgojna moč vzgojno-izobraževalnih ustanov začne s spodbujanjem zdravega načina življenja in s kultivacijo medosebnih odnosov ter s preprečevanjem neželenih ravnanj. Veliko medvrstniškega nasilja je mogoče preprečiti (oziroma vsaj preprečiti skrajne manifestacije) s kontinuiranim, sistematičnim in reflektiranim delom na oblikovanju podpornih odnosov in vključujočih skupnosti. Strategija sodelovalnih, podpornih in kakovostnih odnosov kot vzgojna prioriteta poučevanja pri vseh predmetih med celotnim šolanjem prinaša veliko dobrot za vse udeležene (otroke in mladostnike, učitelje in starše).

Represija ni rešitev, rešitev je v stalnem sistematičnem razvijanju vključujočih skupnosti.

Neetično in z več negativnimi posledicami kot koristmi se nam zdi govoriti (samo) o represivnih ukrepih:

(1) po tem, ko že desetletja vemo, da v vrtcih in šolah zmanjkuje časa za razvojno-preventivne dejavnosti, da svetovalne službe pretežno gasijo požare, namesto da bi se skupaj z učitelji ukvarjale z drobnimi iskricami, ki se v vrstniških skupinah dogajajo vsakodnevno in se navadno začnejo s situacijami, ko je treba v izjemno raznolikem kontekstu šolskega oddelka na kolikor je mogoče neizključujoč način usklajevati različne želje, cilje, potrebe in perspektive odraščajočih otrok in mladostnikov;

(2) po tem, ko smo otroke v že tako neoptimalnih pogojih naraščanja duševnih stisk in motenj med pandemijo za eno leto – in tiste mlajše veliko prezgodaj – kljub opozorilom strokovnjakov pahnili pred zaslone, pri čemer so ob tem, da so bili njihovi vrstniški odnosi mogoči samo prek socialnih omrežij in drugih digitalnih komunikacijskih kanalov, na spletu lahko opazovali tudi besedna vojskovanja odraslih, ki so vključevala veliko sovražnega govora in so vodila v družbeno polarizacijo, katere posledice so spet v veliki meri občutili oziroma še občutijo predvsem otroci in mladostniki.

Ob odzivanju na medvrstniško nasilje se pogosto omenja ničelno toleranco do nasilja. Temeljna medčloveška norma oziroma pravica vsakega posameznika je, da je v svojem okolju delovanja varen. Žal pa je po naši strokovni presoji izraz ničelna toleranca do nasilja danes ena

Ob pojavu nasilja se lahko ustrezno odzovemo šele, če vemo, kaj točno se je dogajalo in kdo vse je bil vpleten. Za pridobitev vseh potrebnih informacij mora biti predhodno vzpostavljeno zaupno okolje.

izmed bolj zlorabljenih besednih zvez. Velik delež medvrstniškega nasilja v šoli se dogaja, ko odrasli nismo prisotni – kako bomo torej lahko udeleženi to ničelno toleranco? Prizori medvrstniškega nasilja, ki jih vidimo, so drobci kompleksnih vrstniških dinamik; pri svojih zaključkih o dogajanju, na katerem bomo temeljili vzgojno delo (vključno s kaznovanjem), smo najpogosteje odvisni od tega, kar so nam otroci in

mladostniki pripravljeni zaupati. Koliko nam bodo o nasilju pripravljeni poročati, je precej odvisno od »odnosnega kapitala«, ki ga imamo vzpostavljenega od prej. Nam zaupajo, da bomo njihovo poročanje vzeli resno, ga raziskali in se potem odzvali na način, ki vsega skupaj ne bo le še poslabšal? Kako doseči zaupanje staršev o strokovnih odločitvah šole, če se v medijih izpostavlja predvsem krivce in napake? Koga bomo kaznovali, ko se v razredu razvijejo norme, da je priljubljenost mogoče dosegati z agresivnim vedenjem in da se agresivno vedejo skoraj vsi? Raziskave kažejo, da učitelji pogosto ne prepoznajo natančno ključnih akterjev v dinamiki medvrstniškega nasilja, saj zmorejo ti pogosto delovati zelo spretno in prikrito, poleg tega pa so v vrstniški skupini pogosto deležni strahospoštovanja oziroma imajo med vrstniki vsaj sprva visok socialni položaj, zaradi česar njihovi vrstniki o njihovi vlogi pri izvajanju nasilja odraslim niso pripravljeni poročati. Zato se velikokrat zgodi, da kaznujemo le tiste, ki so pri prikrivanju nasilnega vedenja manj spretni. Postopki razreševanja pa pogosto krepijo viktimizacijo tistih, ki so deležni nasilja ali pa so tem priskočili na pomoč oz. se kakor koli drugače izpostavili zanje.

2. Poročanje o otrocih z brezčutnimi in neobčutljivimi potezami

V medijih je v povezavi z medvrstniškim nasiljem veliko govora o otrocih in mladostnikih z brezčutnimi in neobčutljivimi potezami (ang. callous-unemotional traits). Poudarjamo, da to

Pri izvajanju nasilja ne sodelujejo le otroci z brezčutnimi in neobčutljivimi potezami.

še zdaleč niso vsi otroci, ki se vedejo nasilno – večina tistih, ki pri nasilju sodelujejo, to v veliki meri počne, zato ker je nasilno vedenje nagrajeno s strahospoštovanjem vrstnikov ali pa so v ozadju tega vedenja druge kompleksne funkcije. Pri otrocih in mladostnikih z

brezčutnimi in neobčutljivimi potezami pa gre za zelo majhno skupino otrok in mladostnikov, za katero so značilni izrazito brezobzirno vedenje, nizka zmožnost empatije, odsotnost obžalovanja in občutkov krivde in ki jih tudi ne skrbi, kakšne posledice bo imelo njihovo vedenje zanje, zaradi česar se pri tej skupini otrok kazni ne kaže kot učinkovito vzgojno sredstvo. Raziskave kažejo, da spremembe v vzgojnem ravnanju pri tej skupini otrok in mladostnikov nimajo posebnega učinka. Te poteze se oblikujejo v interakciji med genetskimi dejavniki in dejavniki okolja, pri čemer je seveda ključni dejavnik okolja vzgoja. In pozor: čeprav se ti otroci velikokrat vedejo na način, ki kar kliče po mejah, strogosti in po kaznovanju, se pretirano strogo in kaznovano starševstvo kaže kot dejavnik, ki dispozicijsko pogojene brezčutne poteze le še okrepi. Ključni varovalni dejavnik je zmožnost otrokovih pomembnih odraslih (staršev oz. skrbnikov in vzgojiteljev/učiteljev), da z njim vzpostavijo topel in podporen odnos. V družbenem diskurzu, v katerem stalno poslušamo, da je vedenje otroka linearna preslikava starševske vzgoje, in v katerem manjka podpornih okolij, v katerih bi se starši in učitelji lahko posvetovali s strokovnjaki ali z drugimi starši ali vzgojitelji/učitelji s podobno izkušnjo ter bili deležni neobsojajoče in podporne psihoedukacije, je vzpostavljanje podpornega odnosa s tako vzgojno zahtevnim otrokom oziroma mladostnikom zelo zahtevno. Ne otežujmo te težke naloge še z demoniziranjem teh otrok, ki pri starših in učiteljih vzbujajo predvsem strah in nemoč

Kaznovanje ali izoliranje otrok z brezčutnimi in neobčutljivimi potezami ne bo dalo zelenih rezultatov. Treba jih je privabiti v sočuten odnos.

ter vodi v umikanje iz odnosa.

Raziskave tudi kažejo, da skupina otrok in mladostnikov z brezčutnimi in neobčutljivimi potezami, čeprav je tako majhna, nikakor ni homogena, kar se tiče stabilnosti teh potez. Šele ko so otroci, pri katerih so te poteze prisotne, deležni ustrezne, z dokazi podprte pomoči, se namreč izkaže, ali so te poteze stabilne in razumno odzivne na intervencije ali pa to ni tako. Medijsko širjenje prepričanja, da gre za otroke, ki se jim ne da pomagati, lahko prispeva k temu, da taki otroci in njihove družine ne dobijo potrebne pomoči.

3. Krizne intervencije ob nedavnih dogodkih in kako naprej

Podpiramo strokovno podprte krizne intervencije ob nedavnem dogodku, tudi dan nenasilja in strpnosti, ki ga je šolam odredilo Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. Dodajamo pa, da preprečevanje medvrstniškega nasilja in drugih vzgojnih težav v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema ni stvar ene intervencije, ampak zahteva stalno, kontinuirano in reflektirano vzgojno delovanje od prvega trenutka, ko otrok vstopi v vzgojno-izobraževalni sistem. Tudi ko se nasilje že zgodi, lahko to le redko reši en sam pogovor, ampak gre za dolgotrajno procesno delo, ki mora biti tudi strokovno evalvirano. To je zahtevna naloga, ki jo veliko šol in učiteljev že odlično opravlja. Vendar pa menimo, da bi morala šolska prenova nasloviti tudi nekatere robne pogoje, ki bi krepili vzgojno delovanje šol: spremenjene načine izobraževanja in usposabljanja učiteljev (dopoklicnega in vseživljenjskega), umestitev vzgojnega delovanja v predmetnik, okrepljene multidisciplinarno in timsko naravnane svetovalne službe, več virov za strokovno oporo učiteljem, revitalizacijo vzgojnih načrtov šol ter postopno spreminjanje paradigme vrednotenja in spremljanja kakovosti dela šol in učiteljev.

Preprečevanje nasilja naj bo del vsakodnevnega vzgojnega delovanja. Začne se z dejavnostmi, namenjenimi krepitvi oddelčne skupnosti.

Prav tako podpiramo vse pozive, da se je z otroki treba pogovarjati, dodajamo pa, da lahko kakovostni pogovori potekajo v kontekstih, v katerih je varen in podporen odnos (s starši, z učitelji) že vzpostavljen, in sicer tako, da upoštevamo otrokove razvojne značilnosti in njegove osebne meje. Na odločevalce in vodstva vzgojno-izobraževalnih ustanov apeliramo, da okrepijo prizadevanja za dodatno vzpostavljanje okolij, v katerih lahko vzgojitelji, učitelji, svetovalni delavci in starši krepijo svojo odnosno kompetentnost (supervizijske in intervizijske skupine, izobraževanja za vzgojitelje in učitelje, starše in otroke, kontinuirano posvetovanje za učitelje in starše, podporne skupine, vodene šolske in obšolske dejavnosti, ki sistematično podpirajo socialno in čustveno učenje, idr.).

Obenem verjamemo, da je mogoče veliko narediti že zdaj, brez čakanja na sistemske spremembe, in sicer s tem, da se učimo od učiteljev, vzgojiteljev in vzgojno-izobraževalnih ustanov z odličnimi praksami, da sodelujemo in vzpostavljamo ter krepimo učeče se skupnosti znotraj in zunaj vzgojno-izobraževalnih zavodov, da vztrajamo pri spoštljivi komunikaciji, tudi ko se ne strinjamo, da pri otrocih in mladostnikih razvijamo pripadnost skupini, solidarnost in

sprejemanje drugih, da podpiramo njihovo vključenost v medvrstniške odnose, da delujemo vključujoče in pri sebi stalno krepimo zmožnost videti onkraj lastne perspektive, da razvijamo

Vsi moramo odnosom posvečati več pozornosti in nege.

medijsko pismenost in kritično presojo informacij ter ob tem vzpostavljamo jasne dogovore (na ravni družine, oddelka in vzgojno-izobraževalne ustanove), kdaj, za katere vsebine in pod katerimi pogoji bomo

otrokom in mladostnikom dovolili uporabo zaslonskih tehnologij, predvsem pa, da krepimo sodelujoče in podperne medsebojne odnose, sistematično spodbujamo razvoj številnih potencialov otrok in mladostnikov, nudimo podporo in predlagamo različne konstruktivne rešitve, ko nastopijo stiske, ter ne (le) da uvajamo represivne ukrepe; otroci in mladostniki se lahko namreč učijo empatije in asertivne komunikacije le v odnosih, v katerih so je tudi sami deležni. Odrasli smo jim s svojim načinom delovanja ob vsakodnevem sodelovanju v šoli in odzivanju na obremenjujoče situacije zgled, po katerem se ravnajo.

Otroci zglede najdejo v svojem okolju. Ponudimo jim okolje, v katerem nasilje ni vrednota.

Ob vsem, kar smo zapisali, dodajamo, da je prednostna naloga pri odzivanju na medvrstniško nasilje zaščita otrok in mladostnikov, ki nasilje doživljajo. Pri načrtovanju zaščite in podpore tem otrokom in mladostnikom je lahko za vzgojno-izobraževalne ustanove dobrodošla pomoč tudi publikacija Protokol ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih, ki je v elektronski obliki prosto dostopna na spletni strani ZRSŠ (<https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2022/03/Protokol-ob-zaznavi-in-za-obravnavo-medvrstniškega-nasilja-v-VIZ-1.pdf>).

Hvala za pozornost in lep pozdrav!

dr. Mojca Juriševič, predsednica Sekcije psihologov v vzgoji in izobraževanju pri Društvu psihologov Slovenije

dr. Anja Podlesek, predsednica Društva psihologov Slovenije

Pri pripravi besedila so sodelovali:

dr. Katja Košir
dr. Peter Janjušević
Marjeta Dečman
Barbara Stožir Curk
dr. Mojca Čerče
Lidija Srša
Andreja Križan Lipnik

